מחוון למורה

מחוון: עקדת יצחק: בראשית כב, א-יט

הניקוד בסעיפים בנוי לפי מבנה השאלה בבחינה החיצונית במתווה הרגיל (24 נקודות לשאלה; קטע להבנה ולניתוח 12 נקודות). בשאלות פתוחות: כל תשובה מנומקת ומבוססת על הכתוב מתקבלת.

פתיחה: פסוק א: לאלוהים, שקורא לו. פסוק ז: ליצחק, בנו ("הִנֶּנִּי בְנִי"). פסוק יא: למלאך ה'. המילה מבטאת זמינות ונכונות מלאה (לפי רש"י: ענווה ו"זימון", כלומר מוכנות). אברהם "נמצא" באותה מידה גם בשביל האל וגם בשביל בנו, וזה המתח של הסיפור.

פסוקים	מה קורה?	ביטוי מפתח מן הכתוב
א-ב	הניסיון והציווי	"קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ"
ג-ה	השכמה, הכנות לדרך, שלושה ימי הליכה; הנערים נשארים עם החמור	"וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק"
ו-ח	אברהם ויצחק הולכים לבד; שאלת יצחק	"וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה"
ט-יב	בניית המזבח, העקידה והמאכלת; המלאך עוצר את אברהם	"אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר"
יג-יד	האיל במקום יצחק; קריאת שם למקום	"ה' יִרְאֶה"
טו-יח	קריאה שנייה של המלאך: שבועה וברכה על הזרע	"כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ"
יט	החזרה לבאר שבע	"וַיָּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו"

1. השורש ר-א-ה: פסוק ד "וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם", פסוק ח "אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה", פסוק יג "וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל", פסוק יד "ה' יִרְאֶה" ו"יֵרָאֶה". מילים דומות בצליל: "הַמֹּרִיָּה" (פסוק ב) ו"יִרְא אֱלֹהִים" (פסוק יב, משורש י-ר-א). אפשר לקבל גם הופעות אחרות אם הן מבוססות על הכתוב.

2. בִּנְךָ, יְחִידְךָ, אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ, יִצְחָק.

3. חמור, שני נערים, יצחק, עצי עולה (פסוק ג); האש והמאכלת (פסוק ו).

4. "שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר... וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם". בלשון רבים אברהם אומר שגם יצחק ישוב. אפשר לראות בכך הסתרה מן הנערים, או תקווה ואמונה (אולי אף ידיעה פנימית) שהבן יחזור.

5. יצחק שאל: "הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה?" אברהם ענה: "אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי". קריאה אחת: אלוהים ידאג לשה, ו"בני" היא פנייה ליצחק. קריאה שנייה: "השה לעולה" הוא "בני" (כך מביא רש"י: "וְאִם אֵין שֶׂה, לעולה בני").

6. מלאך ה' קרא אליו מן השמים ואמר "אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר". אברהם הקריב איל שנאחז בסבך בקרניו, "תַּחַת בְּנוֹ".

7. ברכה, ריבוי הזרע "כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל", ירושת "שַׁעַר אֹיְבָיו", וכל גויי הארץ יתברכו בזרעו. הנימוק: "יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ" ו"עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי".

8. **א (8):** ההדרגה מצמצמת בכל צעד את מעגל הזהות, מן הכללי (בן) אל האהוב והמסוים ביותר (יצחק בשמו), וכך מעצימה את הקושי ואת המתח: השם נשמע רק בסוף. גם ב"לֶךְ־לְךָ" (יב, א) יש הדרגה: ארץ, מולדת, בית אב. משותף: ציווי "לך לך", יציאה אל מקום שלא נאמר ("אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ" / "אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ"), ויתור על דבר יקר מן העבר או מן העתיד. 4 נק׳ להסבר ההדרגה, 4 להשוואה מבוססת.
ב (8): לפי רש"י בפסוק ו רק אברהם יודע, ויצחק אינו מרגיש; ובכל זאת הולכים "יחדו" בשמחה. בפסוק ח, אחרי השאלה והתשובה, יצחק כבר הבין שהוא הולך להישחט, והם ממשיכים "בלב שווה". השינוי: יצחק עובר מחוסר ידיעה לידיעה ולשותפות מלאה. 4 נק׳ להבנת רש"י, 4 להסבר השינוי.
ג (8): לפי אבן עזרא, יצחק לא הוזכר כי הוא "ברשותו" של אברהם, כלומר נכלל בו (הבן תלוי באב ונמצא עמו). הוא דוחה את מי שאומר שאברהם שחט את יצחק ואחר כך יצחק חזר לחיים: זה "הפך הכתוב". הסבר נוסף אפשרי: הדגש על בדידותו של אברהם; או יצחק "נשאר" במקום, והקשר בין האב לבן השתנה ("וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו" עם הנערים ולא עם יצחק). 4 נק׳ לאבן עזרא, 4 להסבר מנומק.

9. **א (8):** הקושי: לשון "נסה" ו"עַתָּה יָדַעְתִּי" מרמזת שהאל לא ידע את התוצאה, וזה סותר את ידיעת האל.
ב (8): רמב"ן: לאדם יש בחירה; הניסיון נקרא כך מצד האדם, והאל מצווה כדי להוציא את הנכונות "מן הכוח אל הפועל", כדי שיקבל שכר על מעשה ולא רק על כוונה. כלומר הניסיון לטובת המנוסה. רשב"ם: הניסיון הוא "קנתור וצער", מעין עונש, כי אברהם כרת ברית עם אבימלך (בראשית כא) ונתן לו שבע כבשות, אף שארץ פלשתים הובטחה לזרעו. רשב"ם הוא שקושר לפרק הקודם, בעזרת "אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". 4 נק׳ לכל פרשן (כולל הקשר לפרק כא).
ג (8): תשובה פתוחה. לבדוק: עמדה ברורה, הסבר של כל פירוש ביחס ל"עתה ידעתי" (רש"י: עכשיו יש לי מה להשיב לאחרים; רמב"ן: עכשיו היראה יצאה לפועל; רשב"ם: הניסיון כצער), ונימוק מן הכתוב.

10. **א (7):** ירמיהו אומר שהקרבת ילדים לא צוותה ולא עלתה על לב ה׳. בעקדה, ברגע המכריע ה׳ עוצר את היד ("אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ") ואיל מוקרב "תַּחַת בְּנוֹ". כך הסיפור מלמד שהאל דורש נכונות ויראה, אבל אינו רוצה קרבן אדם, בניגוד למנהגי העמים. 3 נק׳ להבנת ירמיהו, 4 לחיבור מנומק לפסוקים יב-יג.
ב (5): "ה׳ יִרְאֶה": ה׳ רואה ובוחר, כלומר דואג (כמו "אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה" בתשובה לשאלת יצחק); "יֵרָאֶה": ה׳ נגלה במקום, והמקום נעשה מקום עבודה.
ג (5): ההבטחה היא שהזרע ייקרא דרך יצחק; הציווי להעלות את יצחק סותר אותה ומעמיד את אברהם מול סתירה בין דבר ה׳ לדבר ה׳.
ד (5): תשובה פתוחה, למשל: בסדום מדובר במשפט על אחרים ובצדק כלפי צדיקים, וכאן ציווי אישי אל אברהם עצמו; או: שתיקה היא חלק מן הניסיון ועדות לאמון; או: יש מי שרואה בשתיקה בעיה. לבדוק נימוק מן הכתוב.

11. תשובה אישית. בדקו: שימוש בשלושה ביטויים מן הפרק לפחות (במונולוג), או ארבעה טיעונים מבוססים ופרשן אחד (בדיון). אין תשובה אחת נכונה.